

რელიგიისა და ეკონომიკური პოლიტიკის ურთიერთგავლენის საკითხისთვის

ირინა გოგორიშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ნაშრომის მიზანია რელიგიისა და ეკონომიკურ პოლიტიკას შორის კავშირურთიერთობათა გამოვლენა და მათი გაანალიზება განვითარების ტენდენციათა დახასიათებით. რელიგია მნიშვნელოვან როლს თამაშობს თანამედროვე პოლიტიკაში და მათ შორის ურთიერთობა მუდმივად იცვლება. სახელმწიფოს მმართველობა არ შეიძლება იყოს გამიჯნული მისი ხალხის რელიგიური შეხედულებებისგან, რომლებიც გავლენას ახდენს ქვეყნის ლიდერებსა და კანონმდებლებზე. რელიგიური და ეკონომიკური პოლიტიკის კანონები ასახავს ქვეყნის საზოგადოების განვითარების ტენდენციებს. სტატიაში გამოკვეთილია გზები, რომლითაც რელიგიური რწმენა, პრაქტიკა და თემები ყალიბდება ერის პოლიტიკური მოლოდინებისა და საჭიროებების მიხედვით. ნაშრომში განხილულია რელიგიისა და პოლიტიკის ურთიერთობა და მიდგომა ქრისტიანული რელიგიის აღქმის მიმართ. იმის გამო, რომ რელიგია და პოლიტიკა მუდმივად იცვლება და ადაპტირდება, ამ ორ ერთეულს შორის ურთიერთობის ფუძემდებლური იდეოლოგიები მუდმივად კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება, ისინი პერიოდულად ხელახლა ინტერპრეტირებული და მოდიფიცირებულია რაც გლობალურ მსოფლიოში მიმდინარე დესეკულარიზაციის პროცესის საფუძველზე ხორციელდება.

საკვანძო სიტყვები: რელიგია, ეკონომიკური პოლიტიკა, ქრისტიანობა, სეკულარიზაცია და დესეკულარიზაცია

ცნობილი მეცნიერის რობერტ სვირენგას (Robert Svearenga) თქმით, „ადამიანები მოქმედებენ პოლიტიკურად, ეკონომიკურად და სოციალურად მათი ძირითადი რწმენის შესაბამისად. მათი ღირებულებები, ზნე-ჩვეულებები და მოქმედებები, იქნება ეს ხმის მიცემის კაბინაში, სამსახურში თუ სახლში, არის ღმერთის ან ღმერთების პროდუქტი, რომლებსაც ისინი თვლიან თავიანთი სამყაროს და არსების ცენტრად“ (Wald 2018: 39). მეცნიერი წარმოგვიდგენს ყოვლისმომცველ სურათს იმის შესახებ, თუ როგორ მოქმედებს რელიგია ცხოვრების ყველა ასპექტზე. რელიგიას აქვს უნარი გავლენა მოახდინოს ადამიანების ყოველდღიურ გადაწყვეტილებებზე, რაც თავის მხრივ გავლენას ახდენს იმაზე, თუ როგორ მოქმედებენ ისინი პოლიტიკურად, ეკონომიკურად და სოციალურად.

ამ სტატიაში ყურადღება გამახვილებულია რელიგიისა და პოლიტიკის ურთიერთობაზე. რელიგია და პოლიტიკაც როგორც „ცოცხალი არსებები“, ფუნქციონირებენ როგორც დამოუკიდებელი ერთეულები, რომლებიც ადაპტირდებიან და იცვლებიან თავიანთ გარემოსთან, ისევე როგორც ადამიანები. ისინი ერთად განსაცვიფრებელ გავლენას ახდენენ ინდივიდებზე, თემებზე, ქვეყნებზე და მსოფლიოზეც კი. რელიგია და პოლიტიკა ფუნქციონირებს როგორც სიმბიოზური ურთიერთობა, რომელსაც შეუძლია ერთმანეთისთვის როგორც სარგებლის ასევე ზიანის მიყენება ან ურთიერთშეცემა.

ნაშრომის მიზანია რელიგიისა და ეკონომიკურ პოლიტიკას შორის კავშირურთიერთობათა გამოვლენა და მათი გაანალიზება განვითარების ტენდენციათა დახასიათებით.

ნაშრომის მეთოდოლოგიურ ბაზას წარმოადგენს ლოგიკური ანალიზისა და სოციალური სტატისტიკის მეთოდების გამოყენება, ცნობილი ამერიკელი და ევროპელი მეცნიერების ნაშრომები და ესსეები.

პოლიტიკა და რელიგია ყოველთვის ურთიერთდაკავშირებული იყო. თუმცა, ურთიერთობის ბუნება იცვლებოდა. მე-17 საუკუნემდე რელიგია იყო პოლიტიკური ძალაუფლების სტრუქტურის, ისევე როგორც ომისა და მშვიდობის საკითხების განმსაზღვრელი ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი. 1648 წელს ვესტფალიის მშვიდობისა და ცენტრალიზებული განვითარების პერიოდის დადგომის შემდეგ სახელმწიფოებში, ჯერ დასავლეთ ევროპაში, შემდეგ კი ევროპული კოლონიზაციის შედეგად მსოფლიოს სხვა ნაწილებშიც, მნიშვნელოვნად შემცირდა რელიგიის პოლიტიკური მნიშვნელობა როგორც საშინაო, ისე საგარეო პოლიტიკაში.

რელიგიის როლის ასეთმა შეზღუდვამ არ გამოიწვია ის ფაქტი, რომ პოლიტიკამ და რელიგიამ შეწყვიტეს კონტაქტი. ისინი ერთმანეთს ემთხვეოდა, მაგრამ კავშირი ცალმხრივად ითვლებოდა - ეს იყო პოლიტიკა, ეკონომიკასთან და სხვა მენტალურ სფეროებთან ერთად, რამელიც უკვე გავლენას ახდენდა რელიგიაზე. სახელმწიფოს მიერ გარკვეული საშინაო თუ საგარეო პოლიტიკური პრობლემების გადასაჭრელად რელიგია მნიშვნელოვან, ინსტრუმენტის როლს თამაშობდა. იქ, სადაც რელიგია ინარჩუნებდა მნიშვნელობას პოლიტიკისთვის, იგი არსებითად საერო პოლიტიკური რიტუალების რიტორიკულ „შემკულობაზე“ გამოიყენებოდა და არ გულისხმობდა რაიმე რეალობას ამ „შემკულობების“ მიღმა.

შეუძლია თუ არა რელიგიას გავლენა მოახდინოს პოლიტიკაზე?

პოლიტიკის ცალმხრივი გავლენა რელიგიაზე და, ზოგადად, რელიგიის უუნარობა საზოგადოების „სერიოზულ“ სფეროებზე გავლენის მოხდენისა აშკარად და საკმაოდ გამართლებული ჩანდა. ცნობილია მაქს ვებერის თეზისი კაპიტალიზმის სულისკვეთებაზე პროტესტანტული ეთიკის გავლენის შესახებ. ვებერმა აღწერა, თუ როგორ გაუხსნა რეფორმაციამ გზა რაციონალური ინდუსტრიული კაპიტალისტური სისტემის წარმოქმნას, რომელიც გახდა თანამედროვე სამყაროს განმსაზღვრელი ძალა. თუმცა, მისი ნამუშევარი მთავრდება სამწუხარო მოსაზრებებით, რომ ეს კაპიტალისტური სისტემა ახლა ეყრდნობა „მექანიკურ საფუძველს“ და აღარ სჭირდება იდეალისტური საყრდენი - არც პროტესტანტიზმისგან თავისი ამქვეყნიური ასკეტიზმით და არც სხვა რელიგიური ტრადიციისგან. „თანამედროვე ეკონომიკური სტრუქტურის“ „გრანდიოზულმა კოსმოსმა“, რომელიც დაკავშირებულია მექანიკური მანქანების წარმოების ტექნიკურ და ეკონომიკურ წინაპირობებთან“ გვერდი აუარა თავის ქრისტიანულ საყრდენებს და გადაიქცა „რკინის გალიად“, რომელიც „ჩვენს დროში ყოველ ადამიანს დაუძლეველ იძულებას უქმნის. ფორმირებულ ცხოვრების სტილს ექვემდებარებიან არა მხოლოდ ის ადამიანები, რომლებიც უშუალოდ არიან დაკავშირებული მასთან თავიანთი საქმიანობით, არამედ ზოგადად ყველა, ვინც ჩაეფლო ამ მექანიზმში დაბადების მომენტიდან“ Reinhard Bendix (1962).

მაქს ვებერიულმა მოსაზრებებმა მტკიცედ დაიპყრო მეცნიერთა ფანტაზია და გახდა სეკულარიზაციის თეორიის განუყოფელი ნაწილი, რომელიც მეფობდა რელიგიის სოციოლოგიაში თითქმის მთელი მე-20 საუკუნის განმავლობაში. ეს საუკეთესოდ შეაჯამა რელიგიის ამერიკელმა სოციოლოგმა პიტერ ბერგერმა, რომელმაც განაცხადა, რომ ქრისტიანობა იყო „საკუთარი მესაფლავე“: მან აღზარდა ურჩხული, რომელზეც მას გავლენა აღარ შეეძლო და რომელიც ნელ-ნელა ანადგურებდა როგორც თავად ქრისტიანობის, ისე ნებისმიერი ადამიანის სოციალურ ფესვებს. რელიგია არის დამოკიდებული ცვლადი, „ზედნაშენი“, მარქსისტული ტერმინოლოგიის გამოყენებით, რომელიც მუდმივად განიცდის გავლენას - ან უკეთესად, ზეწოლას „ბაზისიდან“, ანუ ეკონომიკისგან, მაგრამ ასევე იგი დამოკიდებულია პოლიტიკაზე, რომელიც არეგულირებს რელიგიას არსებული კონიუნქტურის მიხედვით (Berger P.L. and Luckmann T. 1969). ეს დოგმა მნიშვნელოვნად შეირყა 1970-

იანი წლების ბოლოს, როდესაც მოხდა რამდენიმე მოვლენა, რამაც მეცნიერები აიძულა გადაესინჯათ პოლიტიკასა და რელიგიას შორის ურთიერთობის საკითხი - ამჯერად საპირისპირო გავლენის კონტექსტში, ანუ როგორ მოქმედებს რელიგია პოლიტიკაზე.

პირველი მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო 1979 წლის ირანის რევოლუცია, რის შედეგადაც ხელი-სუფლებადი მოვიდნენ ძალები, რომლებმაც განსაზღვრეს კურსი ისლამური რესპუბლიკის შექმნის-თვის. ირანში მომხდარმა მოვლენებმა დაამტკიცა: პოლიტიკური მსოფმხედველობა სულიერებას-თან კავშირის თვალსაზრისით არის სერიოზული ფაქტორი, რომელიც არ შეიძლება ადვილად ჩამო-ინეროს იმ ნიშნებით, რომ დასავლური სტილის მოდერნიზაცია შეუქცევადია და ნებისმიერი მო-დერნიზებული საზოგადოება დროთა განმავლობაში დაემსგავსება ევროპულ პროტოტიპებს - მათ შორის სეკულარიზაციასთან მიმართებაში, ანუ შემცირდება რელიგიის სოციალური მნიშვნელობა. ასეთი განწყობები შეაჯამა ფრანგმა ფილოსოფოსმა მიშელ ფუკომ, რომელიც ყურადღებით ადევ-ნებდა თვალყურს ირანულ მოვლენებს: „ირანის რეჟიმის აგონია, რომელიც ჩვენს თვალწინ ხდება, არის პროცესის ბოლო ეტაპი, რომელიც დაიწყო თითქმის სამოცი წლის წინ: ისლამური ქვეყნების მოდერნიზაციის ევროპული მოდელით“. მან ასევე დასძინა: ისლამი, რომელიც „არის არა მხოლოდ რელიგია, არამედ ცხოვრების წესი, ისტორიისა და ცივილიზაციის ნაწილი, რისკავს იქცეს გიგან-ტურ ფეთქებად კასრად დიდი რაოდენობის ხალხისთვის... ნებისმიერ მუსულმანურ სახელმწიფოში შეიძლება ველოდოთ რევოლუციას, რომელიც დაფუძნებულია საუკუნოვან ტრადიციებზე.“ Johanna Oksala, (2012).

მეორე მნიშვნელოვანი მოვლენა, რომელმაც შეცვალა წარმოდგენა რელიგიისა და პოლიტიკის ურთიერთობის შესახებ, მოხდა მსოფლიოს სრულიად განსხვავებულ ნაწილში - აშშ-ში. საუბარია „ახალი ქრისტიანული მემარჯვენეების“ ფორმირებასა და აყვავებაზე, რომელიც 1970-იანი წლების მეორე ნახევარში გავლენიან სოციალურ და პოლიტიკურ ძალად იქცა. ახალი ქრისტიანული მემარ-ჯვენეები გაჩნდნენ ამერიკის „კულტურული ომების“ კონტექსტში, როდესაც სოციალური პროგ-რესისტები და კონსერვატორები ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ ტრადიციულ ოჯახის, აბორტის, რელიგიური განათლების, მორალის ხელოვნებასა და მედიაში და ა.შ. სფეროში. ამერიკელი საზო-გადოების მორალური დაცემით შემფორთხებული, კონსერვატიული ქრისტიანები (ძირითადად პროტესტანტები) პოლიტიკაში წავიდნენ აშშ-ს „სულიერი და მორალური ფასეულობების“ აღორძი-ნების ლოზუნგით, რომელიც, მათი აზრით, ეყრდნობოდა იუდეველ-ქრისტიანული კულტურის სა-ფუძველს. ამ მოძრაობამ გააერთიანა მილიონობით ამერიკელი თავისი დროშის ქვეშ, ახალი ქრის-ტიანული მემარჯვენე სწრაფად გახდა კარგად ორგანიზებული საარჩევნო ძალა, რომელმაც რო-ნალდ რეიგანი და რესპუბლიკური პარტია 1980 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში გამარჯვებამდე მიიყვანა.

ეს ორი მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო არა რელიგიური ტრადიციების ბოლო აგონია, რომლებიც ცდილობდნენ მსოფლიოსთვის გაეხსენებინათ თავიანთი ყოფილი ძალაუფლება, არამედ მტკიცე-ბულება ახალი ეპოქის დანყების შესახებ, რომელშიც რელიგიები კვლავ გადაიქცევა ერთ-ერთ მნიშვნელოვან განმსაზღვრელ ძალად. საბჭოთა კავშირის დაშლა, „რელიგიური აღორძინება“ პოს-ტსაბჭოთა სივრცეში - და მთლიანად აღმოსავლეთ ევროპაში - გახდა სეკულარული იდეოლოგიების ღრმა კრიზისისა და ათეისტური სისტემის იდეის დაშლის სიმბოლო, რელიგიის ადამიანური ცხოვ-რებიდან გადატანის საფუძველზე.

სამოცდაათიანი წლების ბოლოს გაჩენილი ტენდენციები მას შემდეგ არათუ არ გაქრა, არამედ პირიქით, გაღრმავდა. პოლიტიკური ისლამი, ცალკეული „მუსლიმური სახელმწიფოების“ ცხოვრე-ბის განმსაზღვრელი ფაქტორიდან, გადაიქცა ტრანსნაციონალურ მოძრაობად, რომელიც დღეს გავლენას ახდენს არა მხოლოდ მთელ ახლო აღმოსავლეთზე, არამედ იმ რეგიონებზეც კი, რომლე-

ბისთვისაც ისლამი არასოდეს ყოფილა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი, მაგალითად, თანამედროვე დასავლეთ ევროპა. ამერიკელი ქრისტიანული მემარჯვენე არა მხოლოდ რჩება უკიდურესად გავლენიან ძალად, რომელიც ასოცირდება რესპუბლიკურ პარტიასთან და ხშირად მოიხსენიება ჯორჯ ბუშის და ახლა ექსპრეზიდენტ დონალდ ტრამპის პრეზიდენტობასთან დაკავშირებით, არამედ იგი შევიდა გლობალურ ტრანსნაციონალურ სივრცეში და გახდა ალიანსების საფუძველი.

რეალურად, რელიგიის პოლიტიზაცია არ შემოიფარგლება ზემოთ აღნიშნული კონტექსტებით. მსგავსი პროცესები შეეხო მსოფლიოს თითქმის ყველა მნიშვნელოვან რელიგიურ ტრადიციას - ინდუიზმს (ინდუისტური ნაციონალიზმი), ბუდიზმი (ჩინეთთან დაპირისპირება ტიბეტის გამო), იუდაიზმი (რაბინატის როლი ისრაელის პოლიტიკაში) და ა.შ. რელიგიური ფაქტორი „ზედნაშენის“ ელემენტიდან თანამედროვე საზოგადოების სტრუქტურის ერთ-ერთ დამხმარე ელემენტად იქცევა.

თავად პოლიტიზებაზე არანაკლებ გასაკვირი იყო ის, რომ რელიგიურმა აღმავლობამ წინა პლანზე წამოსწია არა პროგრესული ძალები რელიგიურ ტრადიციებში. პირიქით, პიტერ ბერგერის აზრით, „ეს არის კონსერვატიული/მართლმადიდებლური/ტრადიციონალისტური მოძრაობები, რომლებიც ყველგან იზრდება. ეს ის მოძრაობებია, რომლებმაც უარყვეს პროგრესული ინტელექტუალების მიერ თანამედროვეობასთან მიმართებაში ჩამოყალიბებული პროგრამა. კონსერვატიული ძალების წარმატება ეწინააღმდეგებოდა რელიგიის სოციოლოგების პროგნოზებს, რომლებიც თვლიდნენ, რომ თანამედროვე სამყაროში რელიგიურ ტრადიციებს, ძირითადად, მხოლოდ ორი გზა აქვს - სექტის გზა და ჩაკეტვა საკუთარ საზღვრებში. რელიგიის მიმართ მზარდი გულგრილი სამყაროს სახე, ან დენომინაციის გზა, თანამედროვე სამყაროს ღირებულებებთან ადაპტაცია და „ჭეშმარიტების მონოპოლიური ფლობის“ პრეტენზიების უარყოფა. ამ სახის ადაპტაციის სიმბოლო იყო ვატიკანის მეორე კრება, რომელმაც დააფიქსირა კათოლიკური ეკლესიის კურსი მოდერნიზაციისკენ, რაც გარდაუვალად ითვლებოდა.

ქანქარა სწრაფად გადატრიალდა სხვა მიმართულებით - რელიგიური ტრადიციების ფარგლებში ყველაზე კონსერვატიული და თუნდაც ფუნდამენტალისტური ტენდენციებისკენ. მოვიყვან მაგალითს რუსეთთან დაკავშირებით: 21-ე საუკუნის დასაწყისამდე მკვლევარები ხშირად წერდნენ, რომ რუსული მართლმადიდებლობის შიგნით არის რამდენიმე ძირითადი მიმართულება - ფუნდამენტალისტური, ცენტრისტული და ლიბერალური. თუმცა, მას შემდეგ ლიბერალური ფრთა ან გაქრა ან ღრმად ჩავარდა მინისტრებში, ხოლო ცენტრი შესამჩნევად გადაინაცვლა მარჯვნივ.

რელიგიის ძალა, როგორც არააღქმული რეალობა

იმის გაცნობიერებას, რომ რელიგია არის სრულფასოვანი ფაქტორი, მათ შორის პოლიტიკურ პროცესებზე გავლენის მოხდენა, ხელს უშლის ინტელექტუალების „საერო მიკერძოებულობას“, ანუ მათ, ვინც მოწოდებულია გაიაზროს თანამედროვე სამყაროს ძირითადი გარდაქმნები. „საერო მიკერძოებულობაში“ იგულისხმება რელიგიის სერიოზულად აღქმის უარყოფა. ეს „ხიდი“ ინტელექტუალების აღქმით დღემდე ჩატეხილია ჩვენ ვსაუბრობთ ღრმად ფესვგადგმულ რწმენაზე, რომლის თანახმადაც რელიგიას და რელიგიურობას, რა თქმა უნდა არ შეუძლია ისეთ „სერიოზულ“ სფეროზე გავლენის ძალად გადაქცევა, როგორიც არის პოლიტიკა. ამ პრობლემას მეოცე საუკუნის დასაწყისში მიაპყრო ყურადღება უდიდესმა ქართველმა ინტელექტუალმა ილია ჭავჭავაძემ თავის უკვდავ ნაწარმოებში „ოთარანთ ქვრივი“ სადაც იგი გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ „ჩატეხილი ხიდი“ ინტელექტუალებსა (არჩილი) და საზოგადოების სხვა ფენებს (ეკონომიკურ ინტერესებს - გიორგი) შორის სამშობლოსადმი ქრისტიანულ სიყვარულში (კესო) უნდა/შეიძლება აღდგეს. სხვა გზას ილია არც კი განიხილავს, რადგან იგი რეალობის შეზღუდული აღქმაა რასაც პრაქტიკაში მიმდინარე

პროცესები და მოვლენები ეწინააღმდეგება. დღეს დესეკურალიზაციის მაგალითად შესაძლებელია აშშ-ს ყოფილი პრეზიდენტის დ. ტრამპის წინასაარჩევნო კამპანიის რიტორიკა მოვიყვანოთ (Why Trump Should Get the Christian Vote, (2016).

პიტერ ბერგერი წერდა, რომ მძვინვარე რელიგიურობის თანამედროვე სამყაროში, ფაქტობრივად, სეკულარობის მხოლოდ ორი კუნძულია. უპირველეს ყოვლისა, დასავლეთი და ჩრდილოეთ ევროპა, რომელიც თავისი ისტორიული განვითარების თავისებურებებიდან გამომდინარე - კერძოდ, ანტირელიგიური ფრანგული განმანათლებლობის იდეების ძლიერი გავლენით - განიცადა ღრმა და ფუნდამენტური სეკულარიზაცია. ვესტერნიზებული, უაღრესად განათლებული ელიტა არსებობს მსოფლიოს ყველა კუთხეში და აყალიბებს სოციალური რეალობის დომინანტურ აღწერას, რომელიც - სავსებით მათივე „სეკულარული მიკერძოების“ შესაბამისად - ასახავს სამყაროს გაცილებით ნაკლებად რელიგიურად, ვიდრე სინამდვილეშია. ელიტების საერო ოპტიკა მათ მიერ შექმნილ აღწერილობებს ბრმას ხდის რელიგიურობის ყველაზე აშკარა გამოვლინების მიმართაც კი. რელიგიური აღორძინების ტიპიური რეაქცია არის მისი მხოლოდ „დროებითი სირთულეების“ წარმოჩენის მცდელობა, რის შემდეგაც სეკულარიზაციის გამარჯვებული ტენდენცია გააგრძელებს თავის ტრიუმფალურ მსვლელობას. ეს ყველაფერი უფრო მოგვაგონებს ერთგვარ კვაზირელიგიურ რწმენას გონიერებისა და პროგრესის ტრიუმფში და არა იმის განცხადებას, თუ რა ხდება სინამდვილეში. ცხრილ 1-ში მოცემულია აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპის მოსახლეობის მიკუთვნება რელიგიური კონფესიებისადმი რაც გვიჩვენებს რეალურად როგორ შეიცვალა სეკულარიზაციის მიმართ დამოკიდებულება და ჩამოყალიბებული რეალობა. ამერიკელ და ევროპელ მკვლევარებს თუ ვენდობით (ცხრილი მათი კვლევების საფუძველზეა შედგენილი) საქართველოში არარელიგიურების (ანუ ათეისტების თუმცა ესეც სადავოა) რაოდენობა იმდენად მცირეა (37 ათასზე ნაკლები), რომ ისინი არ გაითვალისწინეს, ან მოსახლეობის ის ნაწილი, რომელიც არარელიგიურია ამას ხმამაღლა არ აღიარებს, რადგან იცის, რომ „ათეისტობა“ მისი აზროვნების სიმწირეზე მეტყველებს.

ცხრილი 1.

აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპის რელიგიური ლანდშაფტი
(გამოკითხულ რესპონდენტთა %-ში)

	მართლ- მადიდებლები	კათო- ლიკები	ისლამის მიმდე- ვრები	არარელი- გიურები	სხვები
მოლდავეთი	92	-	-	2	6
საბერძნეთი	90	-	2	4	4
საქართველო	89	2	9	-	-
სომხეთი	89	2	-	2	7
სერბეთი	88	4	2	4	2
რუმინეთი	86	5	-	1	8
უკრაინა	78	10	-	7	5
ბულგარეთი	75	1	15	5	4
ბელორუსი	73	12	-	3	11
რუსეთი	71	-	10	15	4
პოლონეთი	1	87	-	7	5
ხორვატია	4	84	2	7	3

ლიეტუვა	3	75	-	6	17
უნგრეთი	-	56	-	21	22
ესტონეთი	25	1	-	45	29
ბოსნია	35	8	52	3	2
ლატვია	31	23	-	21	25
ჩეხეთი	1	21	-	72	6

წყარო: PEW Research Center 2015-2017.

სეკულარული იდეოლოგიების კრიზისი

პოლიტიკაში რელიგიური ფაქტორის მზარდ მნიშვნელობაზე საუბრისას თავიდან ავიცილეთ კითხვა, თუ რატომ ხდებოდა ასე. რა თქმა უნდა, არსებობს თითოეული კონკრეტული შემთხვევისთვის უნიკალური მიზეზები, მაგრამ არის ერთი ფუნდამენტური გარემოება, რომელიც რელიგიურ ტრადიციებს წინა პლანზე უბიძგებს. საუბარია სეკულარული პოლიტიკური იდეოლოგიების კრიზისზე და, შესაბამისად, რწმენაზე, რომ სეკულარულ პოლიტიკურ პროექტებს შეუძლია დამაჯერებელი პასუხის გაცემა თანამედროვე საზოგადოებების წინაშე არსებულ გამოწვევებზე. რელიგიაზე უარი აღარ განიხილება, როგორც რაიმე მნიშვნელოვანი კონკურენტული უპირატესობა, რომლის წყალობითაც შეიძლება ოპონენტების დამარცხება ეკონომიკური კეთილდღეობისთვის ბრძოლაში ან ბიუროკრატიული სტრუქტურების უფრო ეფექტური ფუნქციონირების მიღწევა.

მე-20 საუკუნის მოდერნიზაციის მთავარი იდეოლოგიები, რომლებიც შეიცავდა მძლავრ სეკულარიზაციის კომპონენტს, პოპულარობას კარგავს. ახლო აღმოსავლეთში არსებულ ვითარებაზე საუბრისას მართებულად მიუთითებენ მე-20 საუკუნეში ორი დიდი პოლიტიკური პროექტის - „კომუნისმისა“ და „ლიბერალიზმის“ არსებობაზე. თითოეულმა ამ პროექტმა უპასუხა კითხვას, თუ როგორ უნდა შევექმნათ ძლიერი სახელმწიფო, რომელსაც შეუძლია წინააღმდეგობა გაუწიოს ნებისმიერს მსოფლიოში.“ „ძლიერი სახელმწიფოსთვის“ (ამ ოცნების გულისთვის) შესაძლებელი გახდა რელიგიური ტრადიციების გაუქმება და პროგრესული იდეალისკენ სწრაფვა. თუმცა, მე-20 საუკუნის ბოლოს ორივე ეს პროექტი ჩაიშალა. ნაკლებად სავარაუდოა, რომ სსრკ-ს სულისკვეთებით განვითარების სოციალისტურ გზას დღეს ბევრი მომხრე ჰყავდეს. მაგრამ ლიბერალური გზა, რომელიც დაფუძნებულია დასავლური ინსტიტუტების უბრალოდ კოპირებაზე, ასევე არ გამოიყურება მიმზიდველად. ასეთი იდეოლოგიური ვაკუუმის პირობებში, რელიგიურ ტრადიციებთან, ზოგიერთ მითიურ ფესვებთან დაბრუნება უფრო ლოგიკურად გამოიყურება. თუმცა, ჩვენ შეგვიძლია საკითხს კიდევ უფრო ღრმად ჩავუღრმავდეთ: საუბარია არა მხოლოდ სეკულარული პოლიტიკური იდეოლოგიების, არამედ, როგორც ასეთი, სეკულარული მსოფლმხედველობის კრიზისზე. მეცნიერების ყოვლისშემძლეობისა და სამეცნიერო და ტექნოლოგიური პროგრესის რწმენა შესამჩნევად შესუსტდა - ან თავად შეიძინა კვაზირელიგიური ხასიათი (მაგალითად ქვანტური ფიზიკის მოდელები), როდესაც ღმერთის ადგილს იკავებს აბსოლუტური ცოდნა, რომელსაც კაცობრიობა ერთ დღეს მიაღწევს. როგორც არ უნდა გვინდოდეს მეცნიერებას მართლაც არ ძალუძს უპასუხოს ძირითად მორალურ და პრაქტიკულ კითხვებს, რომლებიც თანამედროვე ადამიანებს აწუხებთ:

- რა არის სამართლიანი საზოგადოება?
- როგორ ავიცილოთ თავიდან ომები?
- როგორ მოვაგვაროთ მიგრაციული კრიზისი?

უფრო მეტიც, მრავალი მიღწევები, მაგალითად, ბიოტექნოლოგიის სფეროში, მხოლოდ ამრავლებს ეთიკურ დილემებს, რომლებსაც არ აქვთ მეცნიერულად მკაფიო გადაწყვეტა. აღარაფერს ვამბობთ იმაზე, რომ მეცნიერებმა ვერასოდეს ვერ გადაჭრეს სიკვდილის, ტანჯვის, ავადმყოფობის, სიღარიბის პრობლემები - ზოგადად, ყველა ის პრობლემა, რომელიც, ფაქტობრივად, ანუხებს ადამიანებს ყოველდღიურად. ყველა ეს გამოწვევა მოითხოვს რელიგიურ პოსტულატებსა და მიდგომებს, რადგან მათ აქვთ ძლიერი ეთიკური, სიმბოლური, ფიგურალური, პოეტური შინაარსი, რაც დღეს უფრო აქტუალურია, ვიდრე ოდესმე. მაგალითად, კამათში ადამიანის სიცოცხლის ღირებულებაზე ან მასზე ნებაყოფლობით უარის თქმაზე. პოლიტიკური ფილოსოფიის სფეროში აქტიური ინტელექტუალური მუშაობა მიმდინარეობს სეკულარიზმის ძირითადი პოლიტიკური იდეოლოგიებისგან „დასახსნელად“. მაგალითად, პოლიტიკური ლიბერალიზმის ბანაკში იურგენ ჰაბერმასი ამას აკეთებს - პოსტ-სეკულარული საზოგადოების თეორიის კონტექსტში, რომელსაც ის ავითარებს. მეორე ბოლოში - მემარცხენე - სოციალიზმთან მიმართებაში მსგავს საშუაოს ახორციელებენ ეგრეთ წოდებული თეოლოგიურ-პოლიტიკური შემოხრებების წარმომადგენლები - ალენ ბადიუ, სლავოი ჟიჟეკი, ჯორჯო აგამბენი - რომლებმაც სერიოზულად დაიწყეს პავლე მოციქულის მემკვიდრეობის შესწავლა, წამყვანი მემარცხენე აზროვნების იმ კრიზისიდან გამოსვლის იმედით, რომელშიც ის აღმოჩნდა მე-20 საუკუნის დასასრულს.

დასკვნა

ცხადი ხდება, რომ რელიგიისა და პოლიტიკის ურთიერთობა დღევანდელ გლობალიზაციის სამყაროში გარდაუვალია. რელიგიას აქვს ძალა გავლენა მოახდინოს იმაზე, თუ როგორ მოქმედებენ ადამიანები პოლიტიკურად, ეკონომიკურად და სოციალურად, რადგან:

რელიგია არის იდენტიფიკატორი, რომელიც აკავშირებს ადამიანებს სხვა ადამიანებთან, მათ ირგვლივ საზოგადოებასთან, საზღვრებს მიღმა მყოფებთან, მათ წინაპრებთან და წარმოსახვით სამყაროსთან, რომელიც არის ეგზისტენციალური;

გლობალიზაცია და რელიგია ერთმანეთში გადახლართული გახდა, რელიგიებმა გაზარდეს თავიანთი გავლენა პოლიტიკურ სისტემებზე, როგორც გლობალურ, ისე ადგილობრივზე. პოლიტიკურმა გლობალიზაციამ და მსოფლიოს მოქალაქეებმა კიდევ უფრო შეუწყო ხელი მსოფლიო რელიგიების ურთიერთქმედებას მსოფლიო პოლიტიკაში;

რელიგია გამოიყენება როგორც ინსტრუმენტი და არა როგორც რწმენის სისტემა. ინსტრუმენტი გამოიყენება სხვადასხვა გზით, სოციალური ცვლილებებიდან პოლიტიკურ პროგრესამდე. დღევანდელ დროში რთული იქნება რელიგიის გამიჯვნა პოლიტიკისგან და გლობალიზაციის რელიგიისგან. რელიგიასა და პოლიტიკას შორის ურთიერთობა კვლავ შეიცვლება მსოფლიოს გლობალიზაციასთან ერთად. მთლიანობაში, გლობალიზაცია კარგია რელიგიისა და პოლიტიკისთვის, რადგან ის ზრდის მათ ურთიერთგავლენას და განვითარების საკითხებში არჩევანის მეტი თავისუფლების საშუალებას იძლევა;

ფაქტიურად ჩვენს თვალწინ, რელიგიური დისკურსი სულ უფრო და უფრო შორდება სხვებს - ეროვნულ, ეთნიკურ და ა.შ. ევროპაში და ნაწილობრივ უკვე სხვა ქვეყნებშიც, სირიელი, თურქი, ალჟირელი, უზბეკი, ტაჯიკი მიგრანტების პრობლემა ისლამის პრობლემაში გადაიშალა - ყოველ შემთხვევაში მედიაში. რელიგიური ფაქტორი, რომელიც წარმოიშვა, არა მხოლოდ არ გაქრა, არამედ შეძლო ყველა დანარჩენის ჩახშობა. ეთნიკური და თუნდაც სახელმწიფოთაშორისი დაპირისპირებები ისევ რელიგიური გახდა, როგორც მე-17 საუკუნეში - შესაძლოა არა არსებითად, მაგრამ მაინც საზო-

გადოებრივ ცნობიერებაში. რეალობაში ჩვენ ეს უკვე ვიხილეთ, რაც გამოიხატა ისლამური ტერორისტული დაჯგუფების „ხამასის“ ისრაელის ლაზას სექტორზე თავდასხმაში და რასაც ომი მოჰყვა;

სეკულარული იდეოლოგიებისა და მსოფლმხედველობის კრიზისის გათვალისწინებით, არ არსებობს საფუძველი ვირწმუნოთ, რომ რელიგია, როგორც ჯინი, კვლავ შეძლებს იმ ბოთლში ჩაძირვას, რომელშიც ის ბოლო საუკუნეების მანძილზე იმყოფებოდა.

მიმდინარეობს ბრძოლა რელიგიური ტრადიციების შინაარსისთვის, რომლის შედეგზე სულ უფრო მეტად არის დამოკიდებული მშვიდობა დედამიწაზე. სახელმწიფო, როგორც საკუთარი, ისე უცხო ადამიანებისთვის, მხოლოდ ძალადობის აპარატს და ურჩხულს ჰგავს და ქრისტიანობის გარეშე, ეკლესიის გარეშე მას არ შეუძლია თავის დაღწევა ამისგან. შესაძლოა, ეს დაკავშირებულია ქილიაზმის (გამოცხ. 21:1) ინსტიტუციასთან - დედამიწაზე დამკვიდრებამდე ქრისტესა და ქრისტიანთა ათასწლიანი სამეფოს უკანასკნელ განკითხვამდე. მაგრამ იმისათვის, რომ ეს მოხდეს, თავად ეკლესიამ ჯერ უნდა მიატოვოს თავისი პოლიტიკური გავლენის ესკალაცია, კონკურენცია ძალაუფლებასთან სიახლოვისთვის სხვა სარწმუნოებასთან და კონკურენცია თავად მთავრობასთან.

ყოველივე ამის შემდეგ, ქრისტეს ძალის მწვერვალია გოლგოთაზე აღმართული ჯვარი, როგორც ადამიანის ახალი ღირსების ნიშანი, როგორც უარის თქმა მსოფლიოს ანმყოსა და მომავლისთვის ბრძოლის ყველა პოლიტიკურ და ძალისმიერ მეთოდზე. რელიგიური ცნობიერება მის ბირთვში ან რელიგიური ინსტიტუტების „მიღმა“ კაცობრიობისთვის კვლავაც უაღრესად მნიშვნელოვანი რჩება, ყოველ შემთხვევაში არანაკლებ მნიშვნელოვანი, ვიდრე გასულ საუკუნეებში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბიბლია. გამოცხადება იოანე ღმრთისმეტყველისა, თ.21 (1);
2. Berger P.L. The Desecularization of the World: A Global Overview // The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics / ed. by P.L.Berger. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1999. 2-287;
3. Berger P.L. and Luckmann T. (1969[1963]) Sociology of Religion and Sociology of Knowledge. In: Birnbaum N and Lenzer G (eds), Sociology and Religion: A Book of Readings. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 410–418; https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10044419/1/Hjelm_SC%20IV%20JCS%20archive%20version.pdf
4. Johanna Oksala, (2012). Foucault, Politics, and Violence. Evanston: Northwestern University Press; https://www.academia.edu/48454262/_b_Johanna_Oksala_b_i_Foucault_on_Freedom_i_Cambridge_Cambridge_University_Press_2006_
5. Kenneth Wald , Allison Calhoun-Brown (2018). Religion and politics in the United States. Row-man & Littlefield; <https://www.amazon.com/Religion-Politics-United-States-Kenneth/dp/1538105136>
6. Reinhard Bendix (1962). Max Veber an intellectual Portrait. 282-311; https://www.google.ge/books/edition/Max_Weber/C_j_2nOUIpcC?hl=ka&gbpv=1&dq=inauthor:%22Reinhard+Bendix%22&printsec=frontcover
7. Why Trump Should Get the Christian Vote. (2016, November 5). Capitol Ministries. Re-trieved from <https://capmin.org/resources/ministry-updates/trump-get-chris-tian-vote/>

On the Issue of the Mutual Influence of Religion and Economic Policy

Irina Gogorishvili

Associate Professor

Ivane Javakishvili Tbilisi State University

SUMMARY

The purpose of the article is to identify the connections between religion and economic policy and analyze them, characterizing development trends. Religion plays an important role in modern politics, and the relationship between the two is constantly changing. The governance of a state cannot be separated from the religious beliefs of its people, which influence the country's leaders and legislators. Laws on religious and economic policies are reflected in society. The article highlights how religious beliefs, practices and themes are shaped by the political expectations and needs of a nation. The work examines the relationship between religion and politics, as well as the approach to the perception of the Christian religion. Since religion and politics are constantly changing and adapting, the ideology underlying the relationship between these two entities is constantly being questioned, periodically rethought and modified as a result of the ongoing process of desecularization in the global world.

Key words: *religion, economic policy, Christianity, secularization and desecularization*